

MEČE

meč – zbraň s širší čepelí, na obou stranách broušenou s hrotem, který je v podélné ose čepel, rukojeť, hlavice, jednoduchá záštita

- meč je symbolem síly a moci
- v Evropě od střední doby bronzové (DB)
- jejich větší rozšíření je spojené až s dobou popelnicových polí (PP), zcela běžnou zbraní až v období pokročilé doby laténské
- na mečích můžeme doložit často nabroušení nebo i záseky (BRIDGFORD 1997; OSGOOD - MONKS - TOMS 2000, 24), které jsou spojeny s jejich reálným používáním, současně se v archeologických nálezích objevují zbraně, které nebyly nabroušeny, ani nenesou stopy používání - je možné uvažovat, že se jedná o symbolickou funkci
- dřevěné meče se nepoužívali → hole, kyje
- meče v hrobech, depotech
- deponování ve vodě
 - o depoty zbraní v zvodnělém prostředí – oběti zbraní po vítězné bitvě (Anglie)
 - o nálezy z Labe „Porta Bohemica“ (Záporocký)
 - o říční nálezy (Torbrüge)
- původně nejstarší meč z Doraku v Přední Asii z poloviny 3 tis. př. n. l. je podvrh

ZÁKLADNÍ LITERATURA

NOVÁK, P. 1975: Die Schwerter in der Tschechoslowakei I, PBF IV/4.

ŘÍHOVSKÝ, J. 2000: Die bronzezeitlichen Vollgriffschwerter in Mähren, Pravěk – Supplementum 7. Brno.

WINIKER, J. 2015: Die bronzezeitlichen Vollgriffschwerter in Böhmen, PBF IV/19, Stuttgart.

PODLE TVARU ČEPELE

- sečný
- bodný
- rapírový (čepel je úzká a slabá → bodná zbraň)

VÝVOJ TVARU ČEPELE

- profilace čepel se mění od forem dlouhých a tenkých spíše k listovitým formám sečných zbraní
- předpoklad, že se nejednalo o zbraně určené k šermování, ale o zbraně sečné, případně úderové

ZÁKLADNÍ TYPY MEČŮ:

- s destičkovitou rukojetí (Griffplattenschwerter)
 - s trnem (Griffangelschwert)
 - s jazykovitou rukojetí (Griffzungenschwerter)
- } organické rukojeti/obložení rukojeti
- s plnou litou rukojetí (Vollgriffschwerter)

POCHVY

- meče se nosily v pochvách z organických materiálů
- kované součásti pochvy známe z halštatu

MEČE S DESTIČKOVITOU RUKOJETÍ (Griffplattenschwerter)

- vyvinuly se ze středobronzových dýk s týlem ve tvaru destičky, která se prodlužuje
- postupně se prodlužuje i čepel, je tenká podoba „rákosového listu“
- většinou bez výzdoby, Boleradice s rytou výzdobou odkazující na meče typu Apa

typ Saint-Triphon (podle P. Schauera 1971)

- na hranici s dlouhými dýkami
- zakulacený tyl se šesti nýty
- datování: BB

- třídění podle tvaru destičky (P. Novák)

s trojúhelníkovitou destičkou

- ojedinelý nález: Klentnice
- datování: starší stupeň mohylových kultur

se zakulacenou týlní destičkou

- z dýk typu Chramostek, nejbližší typu Sögel (typ E. Sprockhoffa)
- Morava: Boleradice u Hustopečí (**PDM 178:4**)
- datování: střední stupeň mohylových kultur

s trapézovitou destičkou

- z dýk typu Holýšov, Starý Plzenec-Sedlec (**APČ 68:9**)
- datování: střední-mladší stupeň mohylových kultur

typ Gamprin (podle P. Schauera 1971)

- Čechy: lok. Zelené u Lužan, zachována část dřevěné rukojeti
- datování starší-střední stupeň mohylových kultur

s malou destičkou a dvěma velkými nýty

- typ Saatorf (podle P. Schauera)
- datování: střední-mladší stupeň mohylových kultur

typ Sauerbrunn

- listovité vykrojení čepele
- Leobersdorf taky výzdoba, ale v Rakousku je jich zdobených víc
- datování: starý a střední stupeň stř. DB
- rozšíření: nejrozšířenější typ v Z Evropě

typ Rixheim (eponymní lokalita v Hesensku)

- rapírový meč řadí se mezi meče s destičkovitou rukojetí
- datování: konec stř. DB a počátek PP, BC-BD
- velmi úzký tyl, 3 nýty na zachycení rukojeti
- další typy podle tylu (typ Monza v Itálii)
- 70-80 cm délky, bodná zbraň
- rozšíření: Z Evropa, Balkán, evropské meče jsou odvozeny z balkánských, Slovensko: Rimavská Sobota

GRIFFANGELSCHWERTER (die Angel = čep, závěs dveří)

- tyl přechází do násadního trnu, varianty rozlišeny podle tvaru tohoto tylu
- sečné meče, čepel má těžiště ve spodní části, směrem k tylu se zužuje
- vyskytuje se především v západní Evropě
- v ČR jsou 4 exempláře z Čech: Litoměřicko (SZ Čechy) a Týn nad Vltavou (**APČ 68:11**)
- datování: BD-HB

MEČE S JAZYKOVITOU RUKOJETÍ

- vyvinuly se z mečů s destičkovitou rukojetí
- **starší bodné × mladší sečné**

typ **Boiu-Keszthely /Boju-Kestej/**

- nejstarší z mečů s jazykovitou rukojetí, datování: již BB2-BC 1
- navazují na meče s destičkovitou rukojetí, typ Sauerbrunn
- výskyt: S Itálie (pohřebiště Olmo di Nogara), Maďarsko, Rumunsko
- na Moravě Kojátky s výzdobou (**PDM 178: 2**), Mořice, Slovensko: říční nález Bratislava (**STASLO 127:2**)

typ **Smolenice (podle P. Novák)**

- jazyk přechází v záštitu plynule
- na Moravě Kobeřice (**PDM 178:1**), Slovensko: Smolenice (**STASLO 127:3**)
- datování BB2-BD

původní třídění Ernsta SPROCKHOFA (1931) přetrvává pro nejstarší typy definuje typy (římská čísla, chronologicky) a varianty (malými písmeny, tvarově)

typ **Sprockhof Ia, Ib**

- mírně vyduťtý dřík rukojeti, zpravidla bez výzdoby
- datování BC2-BD
- rozšíření: střední Podunají → Itálie
- Morava: Myslejovice, Slovensko: Rimavská Sobota (depot) Lučenec, Nové Město nad Váhom (**STASLO 226**), Čechy: Houšťka (mohyla), Mochov (**APČ 68:10**)
- typy Assenhofen, Mining

typ **Sprockhof IIa**

- nejběžněji rozšířená varianta, velmi časté → **“meče obyčejného typu“**
- datování: BD

typ *Nenzingen* (typ podle Cowena)

- delší rákosová čepel, výrazné středové žebro
- největší počet mečů s jazykovitou rukojetí, 26 ks v ČR a SR (**PDM 188:31**), Velké Žernoseky (**APČ 132:4**), rozšířen po celém kontinentu i v Egyptě, i v S Evropě

typ *Stätzling* (typ podle Cowena)

- jazykovitý nástavec
- na Moravě 2 ks: Přestavlky (**PDM 203:42**), Pasohlávky, Velké Žernoseky

přechodné jazykovité meče

- datování: HA-HB
- odlišují se tvarem rukojeti, která získává soudkovitý tvar
- rozšíření ve spodní části, stále dlouhé tvary

typ *Hemigkofen*

- říční nálezy z Porta Bohemica tj. Velké Žernoseky, Slovensko: Vyšný Sliach
- datování: HA2-HB1

typ *Letten*

- velmi podobný typu Stätzling, ale má U nebo A vykrojení záštity

typ *Erbenheim*

- soudečkovité vykrojení rukojeti, mohou se objevit rýhované lišty
- těžiště se posunuje do spodní části – přechod k sečným zbraním, bodnosečné
- Morava: Pasohlávky (**PDM 213:1**)

jazykovité meče pozdní doby bronzové

typ Mainz

- datování: HB1
- hlavice rukojeti má tvar rybího ocasu
- dřík je silně vydutý, 2-3 nýty, záštita 2×2 nýty
- listovité rozšíření čepele, může se objevit ricasso, na břitu se může objevit výzdoba
- délka 60 cm
- Z část střední Evropy, Vodňany u Českých Budějovic

typ Klentnice

- datování: HB1 (stupeň Klentnice I)
- výjimka z hrobu 63 v Klentnici (PDM: 198:18), anténovitý nadstavec pochází z fragmentu meče s jazykovitou rukojetí + koflík Osternienburg-Dresden, nejstarší známé anténovité zakončení rukojeti meče

typ Locras

- datování: HB1
- soudkovitě rozšířený dřík rukojeti, trojúhelníková záštita s výřezy
- bohatě zdobené meče, zejména v horní části břitu
- rozšíření: Švýcarsko, J Německo, Morava
- Vrahovice (okr. Prostějov, **PDM 213:3**), Neratovice a Skočice v Čechách

typ Forel

- datování: HB2/3
- silně rozšířený střed dříku rukojeti → barokizující
- ostře trojúhelníková záštita, lišty rukojeti mohou být rýhované
- čepel s listovitým rozšířením

do HB náleží i další typy:

typ s rámovou rukojetí – není plná – Velké Žernoseky

typ s rozštěpenou rukojetí

typ s prolamovanou rukojetí (ažurování)

HALŠTAT

- CS i Fe meče jsou si podobné, Fe jsou zkorodované, snižuje se možnost určit typ
- jazykovitá rukojeť je nejčastější
- objevují se do **HD1** na konci 7. - v první pol. 6. stol. mizí, změnil se způsob boje, jsou vystřídány dýkami s anténovitou rukojetí

Základní práce:

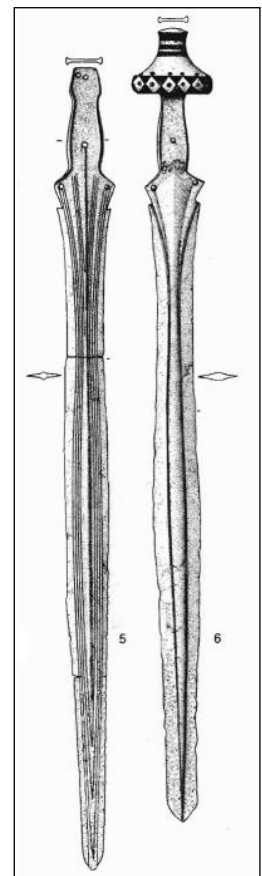
PARE, Ch. 2004: Schwert. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 27. Berlin.

typ Gründlingen (typ Steinkirchen)

- hrob 78 z Klentnice meč typ Gründlingen (**PDM 234:17**)
- datování: HC-HD1
- silně vydutý dřív, zpravidla více nýtů v záštitě 2×2, v lichoběžníkovité destičce 1-2 nýty
- plochá jazykovitá rukojeť

typ Mindelheim

- vydutý dřív rukojeti s 1 nýtem a postranními lištami, lichoběžníkovitá destička rukojeti
- někdy i trnový nástavcem – na něm mohla být naražena hříbovitá hlavice (Pilzknaufschwerter), zpravidla z organického materiálu
- zubovité zúžení a následné rozšíření ostří, zesílení středovým žebrem
- datování: HC-HD1
- rozšíření: Z halštatský okruh
- na lokalitě Hallstatt několik desítek těchto mečů, eponymní lokalita v Bavorsku, Česká republika: Kolín
- **vložená ilustrace z Pare 2004**

MEČE S PLNOU LITOU RUKOJETÍ

- meč byl reprezentativní zbraní a o mečích s plnou litou rukojetí to platí dvojnásob
- u mečů s plnou litou rukojetí nejen přelévání rukojeti, ale i skovávání a
- jeden meč z Karpatské kotliny dokonce odlit dohromady (UK díky se často odlévají dohromady, ale i hodně dvojdílných)

základní rozdělení podle hlavic

- s kotoučovitou hlavicí
- s číškovitou hlavicí
- s anténovitou hlavicí
- s kulovitou hlavicí
- se sedlovitou hlavicí

- nejstarší se objevují od sklonku BA v prostoru Karpatské kotliny, celý stupeň BB
- typy Apa a Zajta pojmenovány podle depotů

typ Apa

- Apa v Rumunsku – nejvýznamnější středobronzový depot
- má oblou klenutou záštitu, 5 polokoulí na hlavicí
- listovitou čepel s bohatou výzdobou, je sečnou zbraní
- na Slovensku meč přiřazený k typu Apa z Váhu (Bártík – Furmánek 2004), autoři se ztotožňují s názorem W. Davida, že tyto meče se využívali od konce starší DB do poloviny střední DB (závěr BA a celý BB)
- rozšíření: dvě centra, Karpatská kotlina a severní Evropa

typ Zajta

- Zajta depot v Maďarsku (Potisí), v tomto depotu zbraně: 3 meče tohoto typu, dýka, 2 sekery → původně přiřazen Kosziderskému horizontu (BB1)
 - datování: BB
 - čepel je listovitá, špičatě oválná hlavice
- subtyp Simontornya* – na rozhraní mezi dýkou a mečem, dle Mozolics

- na Moravě až od období počínajících PP

typ Spatzenhausen

- datování: BB2-BC1
- J Německo, Z provenience v Čechách jsou 2 exempláře (na Moravě a na Slovensku není)
- Nemá výzdobu čepele, střízlivé provedení
- rovný dřík rukojeti, špičatě oválný průřez, jednoduchá horizontální oválná hlavice s oblým knoflíkem
- čepele mají listovité vykrojení – sečné, objevuje se ricasso

dunajský typ = s osmihrannou rukojetí

- datování: BC
- častější výskyt, technologicky vyspělejší – navazuje na typ Spatzenhausen
- rukojeť soudečkovitě rozšířená v dříku má 8 hran
- hlavice je oválná, plochý knoflík, čepel má středové žebro – střechovitě hráněná
- zvláště na záštitě se může objevit jemná výzdoba
- Čechy: Vrhavěč (APČ 68:12)
- častější zejména v Z části Evropy (Německo, Dánsko, ale i Slovensko)

typ Riegsee

- nejstarší meč PP, datování **BD**
- soudečkovité rozšíření dříku rukojeti, kosočtverečný nebo oválný průřez rukojeti, někdy ve spodní části průřez kosočtverce v horní oválný
- charakteristická rytá výzdoba rukojeti paragrafovými nebo hákovitými vzory, ale i *nezdobená varianta* (výzdoba se omezuje až na rýhy pod horní částí rukojeti)
- náleží podunajskému kulturnímu prostředí nezdobené exempláře i v Sedmíhradsku
- na J Moravě 2 zdobené exempláře z Ivančic (**PDM 178:3**) a Loděnic, a 2 nezdobené (Hluk, Vedrovice), Slovensko: Gemer (**STASLO 227:1**)

DREIWULSTSCHWERTER – podle 3 žeber na dříku rukojeti

meč liptovského typu – datování HA

- má kónický dřík rukojeti
 - zdobená žebra a nezdobená pole mezi nimi
 - rákosová čepel – bodná zbraň, hlavice mívá otvor – pojistka
 - termín zavedli Jan Eisner na základě depotů z Liptova: Komjatná (18 ks), Martinček (1 ks), *celkem 19 depotů = 36 ks mečů*, tento název se vžil, zpracoval i Jiří Hrala
 - Slovensko: Poprad (**STASLO 227:3**)
 - rozšíření: ze Slovenska a Maďarska, méně na Moravu a do Čech
-
- ostatní dílny zachovávají klasický mírně soudečkovitý tvar dříku rukojeti
 - tyto dílny náležejí do bavorsko-východoalpského výrobního okruhu

starší meče Dreiwulstschwerter – datování HA1

typ Erlach

- nezdobená žebra, ale zdobená pole mezi nimi
- navazuje na meče s osmihrannou rukojetí
- pohřeb velmože z Velatic (**PDM 180:16**)

typ Schwaig

- zdobená žebra a nezdobená pole mezi nimi
- jižní Německo, Morava: Splytihněv, Slovensko: Fiľakovské Kováče

mladší meče Dreiwulstschwerter – datování HA2 – typy Illertissen, Aldrans, Högl, Zsujta

- mladší exempláře z HA2 mají obecně houbovitý tvar knoflíku hlavice a zesílení (čtvrté žebro) hned pod kotoučem hlavice
- rozšíření: Německo, Čechy, Morava, Slovensko, Maďarsko

Ráječek (typ Zsujta)

Martinček (typ Illertissen)

Komjatná (typ Aldrans)

Žatec (typ Högl)

Smolín (bez typu, **PDM 197:2**)

MEČE S ČÍŠKOVITOU RUKOJETÍ (Schalenknaufschwerter)

- plynule se vyvíjejí z mečů typu Dreiwulstschwerter s kotoučovitou rukojetí
- číška je výrazná zejména u mladších, je dutá a uvnitř knoflík
- třídění dle Mülera-Karpeho, podobné i dělení Říhovského (2000)

skupina s plochou/mělkou číškou (odpovídá typu Wörschach)

- typologicky starší, na hranici s meči s kotoučovitou rukojetí, číška je mělká, v půdorysu kruhová
- 3 žebra naznačena rytou linií, otvor již nebývá
- rozšíření: Podunají, na Moravě: Bohuslavice, Žádlovice (**PDM 197:1**), Brno-Modřice, eponymní lokalita ve Štýrsku, Slovensko: Kremnica (**STASLO 227:4**)
- datování: HA2

skupina s vysokou číškou tvaru polokoule (odpovídá typu Königsdorf)

- mnoho variant výzdoby, podle žebor na dřívku, které u nás není možné použít
 - o západní – zachovává plastická horizontální žebra na dřívku
 - o východní – evokuje žebra na rukojeti výzdobou (Morava)
- rozšíření: Podunají, eponymní lokalita horní Bavorsko, Morava: Strachotice, Hrušovany

MEČE S ANTÉNOVITOU RUKOJETÍ (Antennenschwerter)

- typické pro HB (zejména HB2/HB3)
- z hrobu 63 v Klentnici – nezávislý anténovitý nádstavec pochází z fragmentu meče s jazykovitou rukojetí + koflík Osternienburg-Dresden (Klentnice I – HB1 = nejstarší známé anténovité zakončení rukojeti meče)

- tři typy Ernsta Sprockhoffa (italský, nordický, středoevropský)
- Müller-Karpe komplikovanější systém klasifikace

typ Lipovka (odpovídá Sprockhoffově středoevropskému typu)

- okr. Rychnov?
- typologicky předchází Weltenburg
- antény spojeny T příčkou, starobylý v rodině anténovitých mečů (snad i v Klentnici T příčka)

typ Tarquinia (italský typ)

- volné nespojené antény a trn v dřívku rukojeti
- variabilní záštita většinou se dvěma nýty

typ Zürich (středoevropský typ)

- nespojené spirálovité antény s trnem s archaickou záštitou a dřívem

typ Weltenburg (středoevropský typ)

- eponymní lokalita v Bavorsku, Slovensko: Poprad (**STASLO 227:5**)
- znaky pokročilejšího vývoje: křídlovitá záštita, dřív má zbytnělý střední vývalek, anténovitá zakončení hlavice stočena do spirál

typ Flörsheim (typ Wien-Leopoldsberg podle Krämera)

- široké páskové volné nespojené antény, nemá trn!
- záštita s A výřezem rukojeti, plastický dřív rukojeti
- moravský exemplář z Horního Lidečka (**PDM 213:2**)
- eponymní lokalita v Hessensku

MEČE S KULOVITOU HLAVICÍ (Rundknaufschwerter)

- **HA-HB**
- hlavice ve tvaru zploštělé koule
- může být jak celokovová, tak i s trnem (organická koule), ty zejména
- značně variabilní
- typ Lipovka Rundknaufschwerter HB2-3

MEČE SE SEDLOVITOU HLAVICÍ

mörigenská meče

- pozdní, těžště na konci doby bronzové, HB2/HB3
- znovu se objevují 3 žebra, sedlová hlavice
- křídlovitá záštita s A nebo U výřezem
- množství variant
- západoevropské prostředí, silná koncentrace Francie, Švýcarsko, J Německo, známy z Malopolska → od Rýna po Wislu
- známy kadluby na rukojet'

doplň si Čivilytė, A. 1997: Einige Bemerkungen zur Deponierung der Schwerter vom Typus Mörigen. In Beiträge zur Deutung der bronzezeitlichen Hort- und Grabfunde in Mitteleuropa, Kraków. - kniha doma - nacházejí se v depotech jen sami?

auvernierská meče = meč typu Tachlovice

- mohutná sedlovitá hlavice, přizpůsobená organické vložce (třeba i jantar a slonovina)
- dřík rukojeti je rozšířený, vázovité rozšíření s U vykrojením pro vložku
- 3 nýty na přichycení vložky, křídlovitá záštita
- dlouhá štíhlá čepel, může být i železná → bimetalické meče
- datování HB2/HB3-HC1a
- Z evropská provenience
- u nás známo 6 exemplářů z Čech (**APČ 91:19, 132:6**)
- zpracoval J. Hrala (1958)

depot Gamów: HB2/HB3 Rundknaufschwerter, meč se sedlovitou rukojetí (plná litá rukojeť se závěsným kroužkem typ Seeboden) a dýka s plnou litou rukojetí typ Gamów